

26. Украинский Советский Энциклопедический Словарь : в 3-х т. / [редкол. : А. В. Кудрицкий (ответ. ред.) и др.]. – К. : Глав. Ред. УСЭ, – 1988. – Т. 2, 1988. – 768 с.
27. Українсько-російсько-англійсько-німецький тлумачний та перекладний словник термінів ринкової економіки / уклад. : А. С. Дяков та ін. ; під ред. Т. Р. Кияка. – К. : Обереги, 2001. – 621 с.
28. Універсальний словник-енциклопедія / гол. ред. М. Попович. – К. : Вид-во Ірина, 1999. – 1551 с.
29. Фокина В. Н. Дефинитные словари как инструмент познания / Фокина В. Н., Потоцкая Е. Д., Абрамова А. В. // Инновации в образовании. – 2012. – № 6. – С. 67–78.

Аннотація

Г.В.Красильникова

Контент-анализ понятия «мониторинг»

В статье освещены динамика вхождения понятия «мониторинг» в терминосистемы разных наук, транстерминологизация его в педагогику и анализ содержания понятия для его эффективного использования в образовательной практике. Выполненный контент-анализ понятия «мониторинг» за смысловыми категориями: родовое слово, субстанциональные и функциональные признаки, объект и результат. Установлено, что сравнение содержания понятия «мониторинг» усложнено, поскольку родовыми макрокомпонентами мониторинга выступают: наблюдение как метод исследования материального мира, контроль как процесс, система операций и процедур; при этом видовыми признаками мониторинга являются его постоянный и непрерывный характер.

Ключевые слова: контент-анализ, мониторинг, субстанциональные и функциональные признаки, наблюдение, контроль, система операций и процедур.

Summary

G.V.Krasiľnykova

Content-Analysis of the Concept «Monitoring»

In the article elucidates the dynamics of including of the concept «monitoring» in term systems of different sciences, its transterminologization in pedagogics and analysis of maintenance of the concept for its effective use in educational practice. The executed content-analysis of concept «monitoring» is after semantic categories: family word, substancial and functional signs, object and result. It is set that comparison of maintenance of monitoring concept is complicated, as come forward the family macrocomponents of monitoring: supervision as method of research of the material world, control as process, system of operations and procedures; thus the specific signs of monitoring is him permanent and continuous character.

Key words: content-analysis, monitoring, substantial and functional signs, observation, control, system of operationa and procedures.

Дата надходження статті: «5» березня 2013 р.

УДК 37.035.6:323.22(477)»1920/1924»(09)(045)

Д.П.КРАСНОСІЛЕЦЬКИЙ,

кандидат історичних наук, доцент
(м.Хмельницький)

**Патріотичне виховання підростаючого покоління через призму
«отаманщини» 1920 – 1924 рр. в УСРР**

В статті розглянуто проблеми патріотичного виховання серед підростаючого покоління на прикладі антибільшовицького руху повстанських загонів у 1920 – 1924 рр. Запропоновано визначення поняття «отаманщина», висвітлено політичні напрямки повстанського руху і діяльність повстанських загонів, обговорено прояви повстанцями любові до Батьківщини, самопожертви в боротьбі за незалежність України. Акцентовано увагу на необхідності використання освітянами цього історичного матеріалу, як символу патріотизму. Це вкрай необхідно для підростаючого покоління на шляху до формування всебічно розвиненої особистості в сучасних умовах.

Ключові слова: патріотичне виховання, національність, отаман, повстанський загін.

Постановка проблеми в загальному вигляді... За роки незалежного розвитку України вітчизняні дослідники досягли певних успіхів у вивченні історії на основі нових джерел та історіографії. Цьому немало сприяло звільнення від колишніх ідеологічних постулатів. Так, історики знаходять чимало фактів легендарності і героїзму незборимої нації українців, що спроможні здивувати увесь світ. Однією з показових сторінок історії є антибільшовицький рух повстанських загонів в 1920–1924 рр. Вивчення цієї проблеми підростаючим поколінням вкрай доречне, окрім іншого, через потребу патріотичного збагачення на шляху формування у

населення національної свідомості. Патріотизм як піднесене відчуття, незамінна цінність і джерело, найважливіший мотив соціальної значущої діяльності слугує умовою досягнення особистістю чи соціальною групою найвищого духовно-етичного і культурного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій... Дослідники антибільшовицького повстанського руху Д.Архирейський, В.Ченцов, С.Боган, О.Ганжа, К.Завальнюк, П.Ісаков, Р.Коваль, Ю.Котляр, П.Стегній та інші опосередковано аналізували цю проблему через що всебічного й детального її висвітлення у сучасній науці не відбулося.

Формування цілей статті... Метою даної статті є висвітлення проблеми патріотичного виховання серед підростаючого покоління на прикладі антибільшовицького руху повстанських (отаманських) загонів в УСРР у 1920–1924 рр.

Виклад основного матеріалу... Протягом тисячолітньої історії українці неодноразово опинялися перед питанням становлення свідомої, відповідальної, повноцінної особистості, яка відчувала себе невід'ємною частиною суспільства, усвідомлювала свою причетність до духовного світу свого народу і власної історії, вболівала за долю рідної землі. Одним із епізодів вітчизняної історії щодо вирішення цієї проблеми був антибільшовицький повстанський рух, який у 1920 р. спалахнув з новою силою. Він мав чітко виражені два політичні напрямки, які віддалено нагадують амбіційність між Гетьманщиною та Запорозькою Січчю: національний або самостійницький (під проводом С.Петлюри) та анархістський (під проводом Н.Махна). Ще одним політичним напрямком, незначним за своїм масштабом, залишався й білогвардійський або монархістський. Очолений П.Врангелем, він проіснував до кінця 1920 р., після чого залишки білогвардійців приєдналися до анархістів. Для Південної й частково Лівобережної України було характерним певне переважання анархістського та білогвардійського напрямків над національним [8, с.25]. Цікаво, що ці політичні сили, під час громадянської війни переймалися ворожістю одна до одної, але, зазнавши поразки і перейшовши до підпілля, природно були змушені поєднувати свої зусилля у боротьбі проти більшовицької влади [1, с.16]. Вони вбачали в Україні вільну і незалежну державу. Навіть центральна російська газета з м.С.-Петербурга «Русское Слово» писала, що «Юг России самоопределяется», бо населення віддало 77,8% своїх голосів за самостійну Україну [5, с.12].

В умовах, коли спалахнули політична, культурна і економічна кризи суспільства, все більше занепадало національне питання [7, с.31]. Так, населення України страждало на національну несвідомість, політичну недосвідченість, амбіційність окремих індивідів, економічну бідність, культурну відсталість, відсутність державно-національного патріотизму. Ідея незалежності України була маловідома українцям, носила проблематичний характер і не мала широкої популярності [5, с.42]. Екзильний український уряд намагався виправити становище, спираючись, в першу чергу, на національний чинник, до чого на підсвідомому рівні наближалися анархісти-махновці. Фактором, який сприяв активізації масових повстань, виступила боротьба частини українців за свої національні права, що відбувалося за підтримки українського уряду в екзилі та його дипломатичних партнерів.

Рух повстанських загонів під проводом отаманів отримав назву «отаманщина». Об'єктами нападів повстанців були поодинокі радянські службовці, активісти більшовицької партії, з'єднання радянських силових структур, установи більшовицького режиму (сільські ради, виконавчі комітети, партійні осередки, міліцейські пости), промислові (заводи, заготівельні пункти, державні склади, млини) та стратегічні (мости, залізниці, пошта, телеграф тощо) об'єкти. Після здійснення операції повстанські загоны, як правило, швидко відступали, уникаючи збройних сутичок з переважаючими військовими силами ворога. При цьому опором повстанців були ліси, гаї, балки та яри. Використовуючи партизанські методи боротьби повстанці завдавали масових поразок більшовицьким структурним підрозділам.

За своїм складом, походженням, станом дисципліни, стратегією, тактикою боротьби, політичними поглядами загоны значно відрізнялися один від одного. Зумовлювалося це рівнем підготовки та обізнаності у підпільній боротьбі самих отаманів. Як правило, це були колишні військові офіцери або представники сільської інтелігенції. Не було й якоїсь статевої перестороги щодо вступу до цих загонів і жінок. Так, дружини отаманів Я.Гальчевського, Н.Махна та інших були активними учасниками загонів своїх чоловіків. Окремі жінки навіть ставали командирами загонів. З-поміж них найбільшої легендарності здобула М. Соколовська.

Отаманські загоны національного спрямування під керівництвом військових професіоналів (С.Яворський, Я.Гальчевський, І.Трейко, Ю.Мордалевич, С.Заболотний та ін.) використовували державні атрибути екзильного уряду УНР спеціалізованого призначення: печатку, штемпель, прапор із ненормованими кольорами (жовто-блакитний, чорний тощо) та написом: «Ще не вмерла Україна» або «Українська Народна Республіка» [9, с.62–67]. Деякі отамани доповнювали українською національною символікою власні однострої. Наприклад, отаман Л. Завгородний на

правому рукаві мав нашитий квадрат світлосинього сукна з жовтою стрічкою, тризубом і літерами «УНР» [10]. А, ось у загоні «Байди» (Кирилюк), бійці розмовляли українською мовою та в своїй більшості, як і отаман, мали характерну зачіску у формі «оселедця» [9, с.153]. Між повстанцями поширювалися оповідання про Б.Хмельницького, І.Мазепу, У.Кармалюка, Т.Шевченка тощо, організовувалися співи і танці [2, с.173]. А махновці навіть створювали школи політосвіти, «вільні школи», театр і веселі атракціони, де також згадувалася козацька тематика [11, с.304]. До речі, як видно і з прикладів, вшановуючи козацькі традиції, отамани і бійці зазвичай використовували псевдоніми, приховуючи свої прізвища від терористичної політики більшовиків. Особливо рисою політичного спрямування цих загонів виступав факт виконання повстанцями (особливо під час боїв з червоноармійцями) національного гімну [9, с.66], або поширення лозунгу «За незалежність України» [4, арк.7]. Повстанці активно розгортали пропаганду серед населення через розповсюдження листівок, газет («Шлях до волі», «Набат» тощо) [11, с.243], влаштування мітингів, театралізованих вистав антибільшовицького змісту [9, с.65]. Іноді траплялися й далеко не миротворчі прокламації навернення українців на національні позиції. Наприклад, повстанці отамана «Гордія» перевдягалися в червоноармійську форму та розпитували у місцевих жителів сіл про місцезнаходження повстанських загонів і у випадку позитивної відповіді карали селян побиттям [9, с.71]. Отаман Я.Гальчевський також засуджував тих громадян, які виправдовувалися страхом навіяним більшовиками й приймали їх позиції. Як влучно він назвав себе і своїх побратимів за ідейність українського елемента, «люди з таким наставленням є святі і страшні» [6, с.200]. Все це сприяло формуванню поміж населенням національної свідомості. Відтак, навіть більшовики не змогли приховати, що національно налаштованими були учителі, фельдшери, лікарі, кооператори [3, с.13].

Однак патріотизм до Батьківщини та любов до власного народу визначалися не лише цим. Необхідно зважати на методи боротьби кожного повстанського угруповання. Значна частина загонів при виконанні окремих завдань прагнула приховати наслідки своєї діяльності (задля безпеки мешканців населених пунктів від терору більшовиків). Проте чимало повстанських загонів, особливо анархічних поглядів, цим не переймалися.

Населенні пункти, де отаманські загоны не з'являлися із своєю агітацією або робили це вкрай рідко, позбавлялися активізації політичної боротьби. Так, в селах Бахматівецької волості Подільської губернії населення демонструвало нейтральне ставлення до подій громадянської війни [9, с.74]. З'являлися й кримінальні угруповання. Разом з тим, потребуючи сильних вольових особистостей, повстанські осередки використовували окремих злочинців у своїх загонах. А це свідчить, що повстанці проводили зважену політику, спрямовуючи агресію злочинців в політичних цілях. Опинившись в 1924 р. у скрутному становищі, повстанські загоны трансформувалися у диверсійні угруповання [9, с.94]. Проте, й більшовики опинилися загнаними у глухий кут, їм вкрай потрібний був перепочинок, через що поступово набирала оберті в лібералізація соціально-економічної, культурної та національної державної політики радянської влади (щоправда тимчасова). На нашу думку, незважаючи на самозбереження, більшовицька влада програла громадянську війну, оскільки вона відмовилася від ідеології побудови соціалізму, перейшовши на засади капіталістичного розвитку, реально в 1923 р. запровадивши нову економічну політику. Не змігши здолати український супротив жорстким порядком, більшовики продовжували хитрувати, запровадили українізацію. Відтак, як зазначав Ю.Горліс-Горський «Обличчя України у 1924 р., в порівнянні з минулими роками, змінилося до невпізнання... Українська держава з червоним прапором замість жовто-блакитного багатьом видавалася чимось реальним» [3, с.79–80]. Але в пам'яті українців залишилися тисячі героїчних епізодів часів громадянської війни. З-поміж них і настінний напис повстанця у камері смертників: «Вмираю за волю України, за кращу долю свого народу. Вмираю спокійно, вересень 1923 р., Сидір Андрощук. Прочитай і як зможеш сповісти про це моїх близьких» [3, с.114].

Все це завжди матиме вплив на формування патріотичних почуттів в молодіжних колах України, що вкрай необхідно для існування повноцінної української нації. Для поширення цього процесу слід оприлюднювати тогочасні події, героїзувати легендарних отаманів, викликати у підростаючого покоління відчуття гордості за своїх пращурів та Батьківщину. На жаль, історія повстанського руху 1920 – 1924 рр. обмежено використовуються педагогами як символ патріотизму і жертвності у боротьбі за незалежну Україну. Навіть не в усіх населених пунктах, де проживали науковці і краєзнавці, що займалися даною проблемою, учні або студенти цікавляться цією чи схожими темами. Але, яка висока національна свідомість сформована, наприклад, у школярів м.Вінниці, які в обласній науковій бібліотеці вже декілька років поспіль досліджують «отаманщину» 1920-х рр. Задумаймося й ми, за що вмирали тогочасні герої, чому жертвували своїм домашнім затишком чи скарбами, здобутими у громадянській війні. Патріотичне виховання повинно відповідати загальнодержавній політиці, а громадяни країни знати, за яких обставин в

місті (наприклад в м.Одесі) встановлено пам'ятник «визволителям» країни, на якому пошану віддано червоноармійським командирам, які вбивали справжніх синів України. Так само ми повинні усвідомлювати, що УРСР більше немає, а відтак м. Харків – це вже не перша столиця України. В сучасній Україні є змога вшанувати героїв «отаманщини» 1920-х рр., проводити в освітніх закладах вечори, присвячені цим подіям, встановити пам'ятні знаки, назвати площі, парки, сквери тощо іменами своїх справді видатних земляків.

Висновки... Пам'ятаймо, що без збереження національної культури, мови, мистецтва, традицій, дослідження історії, а також любові до своєї Вітчизни та народу, утвердження власної національної ідентичності сучасної особистості не може бути. Національне виховання особистості потребує філософсько-світоглядного осмислення культурної спадщини, духовного насичення національної виховної системи, розробки концептуальних засад виховання та спрямування їх у русло чіткої орієнтації на національні традиції. Прикро, але сьогодні освітяни змушені долати впровадження виховання індивідуалізму, егоцентризму, аморальності, лжепатріотизму, показової принциповості, протиставляючи цьому вічні цінності людського життя. Результатом роботи навчального закладу має бути випускник, у якого сформовано рівень соціальної зрілості, достатньої для забезпечення його самостійності у різноманітних сферах життєдіяльності, здорова (фізично, психічно, духовно, інтелектуально) людина, творча особистість з розвинутою потребою у самореалізації та самовдосконаленні, з гуманістичним світоглядом та почуттям відповідальності за долю України, її народу, людства.

Грунтовне дослідження вказаної проблеми є перспективою подальших пошукових розвідок у заданому напрямку, до яких слід долучатися педагогам та їх вихованцям. Адже українці мають знати свою історію, любити Українську державу, пишатися перед світовою громадськістю її славним, легендарним минулим.

Список використаних джерел та літератури:

1. Архирейський Д. Антирадянська національна опозиція в УСРР в 20-ті рр.: погляд на проблему крізь архівні джерела / Д. Архирейський, В. Ченцов. З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2000. – № 2/4. – С. 15–54.
2. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів / Я. Гальчевський-Войнаровський : [у 2 ч.]. – Краків : Українське видавництво, 1941. – Ч. 1. – 205 с.
3. Горліс-Горський Ю. У ворожому таборі. Спогади / Ю. Горліс-Горський. – [вид. 2-ге]. – Нью-Йорк : Говерла, 1977. – 160 с.
4. Державний архів Одеської області (Громадські організації). Ф. П-3. Одесский губернский комитет КП(б)У. – Оп. 1. – Спр. 207. Сводки и обзоры Губернской чрезвычайной комиссии по борьбе с бандитизмом (24. 04. – 30. 12. 1921 г.). – 115 л.
5. Дорошенко М. Стежками холоднороськими. Спогади 1918–1923 років / М. Дорошенко. – Філадельфія, 1973. – 220 с.
6. Коваль Р. Отаман святих і страшних / Р. Коваль. – К. : Просвіта, 2000. – 288 с.
7. Котляр Ю. В. Повстанство. Селянський рух на Півдні України (1917 – 1925) / Ю. В. Котляр. – Миколаїв–Одеса : ТОВ ВіД, 2003. – 194 с.
8. Котляр Ю. Репресивна політика проти селянства Миколаївщини і повстанська боротьба в 20-х роках ХХ ст. / Ю. Котляр // Краєзнавчий альманах (Історія. Археологія. Культура. Музейна педагогіка) (Миколаїв). – 2003. – № 2. – С. 22–26.
9. Красносілецький Д. П. Антибільшовицький рух селян в правобережній частині УСРР у 1920 – 1924 роках : [моногр.] / Д. П. Красносілецький. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 276 с.
10. Логвиненко І. Вогонь з Холодного Яру / І. Логвиненко // Народна газета (Київ). – 1995. – № 32(213). – 04 серпня. – С. 4.
11. Савченко В. А. Махно / В. А. Савченко. – Харків : Фоліо, 2008. – 415 с.

Анотація

Д.П.Красноселецкий

Патриотическое воспитание подрастающего поколения через спектр движения «атаманщины» в УССР в 1920–1924 гг.

В статье рассмотрены проблемы проведения патриотического воспитания среди подрастающего поколения через спектр антибольшевизского движения повстанческих отрядов в 1920 – 1924 гг. Предложено определение понятия «атаманство», отражены политические направления повстанческого движения и деятельность повстанческих отрядов, обсуждены проявления повстанцами любви к Родине, самопожертвования в борьбе за независимость Украины. Акцентировано внимание на необходимости использования педагогами этого исторического материала, как символа патриотизма. Это крайне необходимо для подрастающего поколения на пути к формированию всесторонне развитой личности в современных условиях.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, национальность, отаман, повстанческий отряд.

Summary

D.P.Krasnosiletskyi

Patriotic Education of Teenagers through the Spectrum of Movement «Atamanshchyna» in Ukrainian SSR in 1920–1924

This article examines the problems of the patriotic education among teenager thought of the antibolshevik movement of the uprising detachments in 1920 – 1924. Determination of concept «ataman» is offered, political directions of uprising motion and activity of insurgent detachments are reflected, displays are discussed by the insurgents of love for Motherland, self-sacrifices in a fight for independence of Ukraine. Attention is accented on the necessity of the use of this historical material teachers, as to the symbol of patriotism. It is extremely necessary for a rising generation on a way to forming of the all-round developed person in modern terms.

Key words: patriotic education, nationality, ataman, uprising detachments.

Дата надходження статті: «04» лютого 2013 р.

УДК [811.161.2:371.671]: 303.64»1945/ 1960» (09) (045)

С.О.КУТОВА,

аспірантка

(м.Хмельницький)

Аналіз підручників з української мови для середньої школи (1945-1960 рр.)

У статті проаналізовано такі підручники з української мови для середньої школи (1945-1960 рр.): А.О.Загородський «Грамматика, ч.ІІ для 6-7класів»(1945 р.); Грамматика української мови. Частина ІІ. Синтаксис. Підручник для 6 - 7 класів семирічної та середньої школи, вид.6, перероблене (1951 р.); «Грамматика української мови. Частина І і ІІ. Підручник для 6–7 класів семирічної та середньої школи» (1953 р.); А.П.Медушевський, М.К.Тищенко «Синтаксис української мови» (1960 р.). Зазначено їх позитивні сторони: відповідність програмі, тодішньому правопису, різноманітність вправ, заміна частини старих прикладів до правил прикладами, взятими з творів кращих українських письменників. Зазначено також недоліки: переобтяженість їх теоретичним матеріалом, одноманітність завдань, обмаль вправ з розвитку мовлення. Розкрито роль Міністерства освіти УРСР в удосконаленні підручників.

Ключові слова: навчання української мови, аналіз підручників, підручники з української мови, грамматика, синтаксис.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Розбудова української держави, демократизація суспільного життя, відродження національної культури, реформування освіти поставили нові вимоги до навчально-виховного процесу у ХХІ столітті. На сьогоднішньому етапі розвитку освіти в Україні підручник продовжує бути особливим предметом уваги. Удосконалення сучасного підручника з української мови буде ефективним, якщо врахувати, крім новітніх тенденцій, також історичний досвід з його недоліками та прорахунками, застосовуючи позитивні аспекти розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій... Частково цій проблемі приділяє увагу І.К.Білодід, М.С.Гриценко, В.І.Масальський, Л.П.Рожило, З.П.Тихонова, С.Х.Чавдаров. Значним внеском у вивчення наукового доробку в царині створення підручників є стаття Л.М.Симоненкової «Підручники української мови в радянській школі». С.Т.Яворська у дисертаційному дослідженні «Становлення і розвиток навчання української мови як науки (ХVІ–ХХ)» аналізує підручники з української мови більш поглиблено.

Формулювання цілей статті... Мета статті – здійснити аналіз і дати теоретично обґрунтовану оцінку підручникам, які використовувалися для навчання української мови у середній школі у 1945-1960 рр.

Виклад основного матеріалу... У перші післявоєнні роки в школах України спостерігалися відчутні труднощі в забезпеченні учнів підручниками, оскільки в роки війни всі підручники були знищені фашистськими окупантами, а після війни їх видавалося дуже мало. Тому Рада Народних Комісарів УРСР і Центральний Комітет КП(б)У 7 лютого 1945 р. видали розпорядження про друкування підручників для шкіл до кінця 1945 р. – 7 назв підручників (у тому числі підручники української мови), програм, інструктивно-методичної літератури тиражем 11.500 тис. примірників, обсягом 2.850 друкованих аркушів [12, арк.8].

Значну допомогу школам України в забезпеченні підручниками надавало Міністерство освіти РРФСР; тільки в 1946-1950 рр. навчально-педагогічне видавництво РРФСР передало школам